

DOUĂ REGULAMENTE ALE ORAȘULUI SIGHIȘOARA DIN PERIOADA INTERBELICĂ

Adonis P. Mihai

Orașul Sighișoara a fost atras și el în marele proces de modernizare economică de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Modernizarea i-a fost impusă de evoluția generală a societății europene din acea perioadă istorică. În cazul societății sighișorene modernizarea a ținut seama de o serie de factori interni, printre care variabilele sociale, care au avut un rol deosebit în transformarea și dezvoltarea localității tradiționale și conservatoare.

În perioada interbelică Sighișoara era capitala județului Târnava Mare. Pe lângă instituțiile specifice ale administrației județene în oraș erau concentrate și organele administrației locale, respectiv Primăria cu serviciile sale. Orașul era condus de un primar și de un ajutor de primar (puterea executivă) și administrat de un consiliu local (organ deliberativ). Sighișoara a avut 28 membri în consiliul comunal, din care făceau parte consilieri aleși și consilieri de drept. Membrii de drept în consiliul comunal erau unii reprezentanți ai serviciilor publice sau întreprinderilor, care aveau legătură cu administrația orașului, aceștia fiind considerați „*orgne tehi ce ch mate să completeze prin specialitatea lor, competența consilierilor aleși.*”¹ Primarul era numit de către consiliul comunal, dintre consilierii aleși.² La Sighișoara în perioada interbelică consiliul local a ales următorii primari: dr. August Leonhardt, care și-a continuat primariatul din timpul Imperiului Austro-Ungar (din 1910) și în România Mare (până în 1931); dr. Wilhelm Seiwerth (1932 – 1933); Aurel Mosora (1934 – 1937);³ Nicolae Alduleanu (1937 – 1938); Ioan Ioanovici (1939 – 1940).⁴

Alegerile locale din 3 iunie 1934 de la Sighișoara au fost câștigate de lista nr. 1, cea liberalo-maghiară. Aceasta a adunat 1.537 de voturi valabile exprimate, față de lista nr. 2, săsească, care a avut 1.474 de voturi.⁵ În urma rezultatelor alegerilor atât lista germană, cât și cea româno-maghiară aveau fiecare câte 14 consilieri aleși în consiliul orașului Sighișoara. Potrivit presei germane din epocă, legea administrației, modificată de guvernul liberal, a mai prevăzut alegerea de către Ministerul de Interne a încă 9 consilieri de drept în consiliul orașului. Prin intervenția Ministerului erau stabiliți 8 consilieri de drept români și doar unu german. Acesta din urmă era preotul evanghelic din Sighișoara.⁶ În acest fel, rezultatul final al alegerilor s-a modificat în favoarea românilor.

De pe lista nr. 1 au fost declarați aleși în consiliul orașului Aurel Mosora, Ștefan Gabós, Victor Barna, Iosif Csulak, Ștefan Colceriu, Lazăr Chiorean, Nicolae Șoneriu, Mihail Moldovan, Ștefan Bontea, Iosif Kernetzky, Vasile Rohan, Petre Radu, Ioan Dămian. Deși ar fi trebuit să fie 14 consilieri, sursele consultate de noi au

¹ *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 306.

² *Ibidem*, p. 307.

³ *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben von Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Rautenberg Verlag, 1998, p. 119.

⁴ Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Târgu Mureș, Ed. Ardealul, 2000, p. 124.

⁵ *Groß-Kokler Bote*, nr. 2893, den 10 Juni 1934, 56. Jahrgang, p. 1.

⁶ *Ibidem*.

indicat doar 13. De pe lista sașilor au fost incluși în consiliu *Alfred Leonhardt, Heintz Brandsch, Julius Adleff, Georg Lingner, Daniel Zimmermann, Albert Reinhardt, Ludovic Abraham, Hermann Matzak, Julius Waedt, Friedrich Breihofer, Martin Klusch, Osvald Lang, Gustav Schuller, Erich Weisskopf*.

La 15 iunie 1934 a avut loc ședința de constituire a noului consiliu al orașului Sighișoara. Cu această ocazie s-au luat în primire diferite funcții de către consilierii aleși. Partea săsească s-a așteptat la alegerea unui primar sas, având în vedere și majoritatea relativă a sașilor în populația așezării. Prefectul județului, dr. Victor Știrbețiu, a respins cererea sașilor și având sprijinul reprezentanților maghiari din consiliu alături de cei 8 consilieri de drept numiți de Ministerul de Interne, a hotărât majoritatea în consiliul local. Sașii au cerut două posturi de viceprimari, care însă au fost refuzate. A urmat alegerea primarului, din partea româno-maghiară a fost propus deputatul liberal Aurel Mosora, iar din partea germană dr. W. Seiverth. Aurel Mosora a obținut 22 de voturi, iar W. Seiverth 15. Deoarece candidatul ales la funcția de primar, Aurel Mosora, a întrunit doar 22 de voturi din cele trei sferturi necesare, numirea s-a în funcție a fost făcută de ministrul de interne⁷ de atunci, liberalul Ion Inculeț.

Cele două regulamente ale orașului Sighișoara pe care le-am analizat au fost aprobate în anii 1936-1937, ultimii ani ai primei administrații românești asupra orașului, condusă de liberalul Aurel Mosora. Primul regulament se referă la organizarea hornăritului,⁸ iar cel de al doilea la curățarea străzilor și transportul gunoaielor de pe stradă și de la casele cetățenilor.⁹

Consiliul local al orașului Sighișoara a aprobat în 13 octombrie 1936 *Regulamentul pentru organizarea hornăritului*. Regulamentul a fost deosebit de important pentru siguranța și protejarea orașului împotriva incendiilor, având în vedere faptul că alături gazul metan recent introdus, încă se mai foloseau lemnele, păcura sau cărbunii în industria locală, respectiv pentru uz casnic.

Regulamentul pentru organizarea coșeritului în orașul Sighișoara cuprindea 22 de articole. Încă din primele rânduri ale acestuia ni se specifica faptul că „*p ntru comuna urbană Sighișoara*” era „*obligatorie curățarea coșurilor (hoarnelor) și oricăror conducte de fum de orice natură*”, iar „*această obligativitate se declară de interes public și se va executa prin hornari calificați*”.¹⁰

Sighișoara era împărțită în 5 sectoare de coșărit în funcție de dispunerea străzilor din principalele zone de locuit ale orașului. **Sectorul I** (zona centrală) avea în componența sa Cetatea, P-ța Unirii (astăzi P-ța Hermann Oberth), străzile A. Mureșanu (astăzi str. Morii și P-ța Octavian Goga), Gen. Dragalina (astăzi str. N. Bălcescu), M. Eisenburger (str. Justiției) până la Tribunal inclusiv, străzile Azilului (str. Ilarie Chendi), Anton Pann. În **al doilea sector** (estul așezării) erau cuprinse străzile Regele Ferdinand (astăzi str. 1 Decembrie 1918 și str. H. Teculescu), Gen. Grigorescu, Galtberg (străzile G. Coșbuc, Axente Sever, Zugravilor, Negoiului), Dealul Eminescu (str. Izvorului), La Hulă (str. Alexandru cel Bun), Avram Iancu (str. Consiliul Europei

⁷ *Groß-Kokler Bote*, nr. 2894, den 17 Juni 1934, 56. Jahrgang, p. 1.

⁸ *Regulament pentru organizarea hornăritului în orașul Sighișoara* în *Buletinul Oficial al Județului Târnava Mare*, nr. 2, Sighișoara, 1936, pp. 2-4. Mai de parte abreviat *Regulament pentru organizarea hornăritului*.

⁹ *Regulament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor de stradă și de casă pe teritoriul orașului Sighișoara* în *Buletinul Oficial al Județului Târnava Mare*, nr. 10, Sighișoara, 13 aprilie 1937, pp. 1-3.

¹⁰ *Regulament pentru organizarea hornăritului*, p. 2.

– zona aflată la est de actualul pod de beton), str. Cânepii, Sub Monument (str. Mihai Viteazu – zona Detașamentului de pompieri), cătunul Aurel Vlaicu și Șesul Albeștiului (str. Mihai Viteazu de la unitatea de pompieri către Albești) până la linia C. F. R. De **sectorul al III-lea** (sud-vest) aparțineau străzile Ilarie Chendi, Mihai Eminescu, Păstorilor, Lunca Poștei, Română, Zaharia Boiu (astăzi str. Ana Ipătescu), La Groape (str. V. Lucaci) și tot hotarul cătunului Angofa până la marginea orașului spre sud-vest. În **a patra zonă** (nord-vest) erau grupate străzile Mihail Albert (astăzi str. Zaharia Boiu), Grădinii (str. Mărășești), A. Șaguna (str. Ecaterina Varga), Horea, Cloșca, Delnița (str. Crișan), str. P-ța Lemnelor (str. Ecaterina Teodoroiu), Simion Bărnuțiu, Târnavei, Florilor, Abatorului, Cornești, Podei, La Chip și tot hotarul pe malul stâng al Târnavei cu cătunele Rora, Bendorf (Stejăreni) și Venchi. În **ultimul sector** (nord-est) intrau străzile Prințul Carol (astăzi str. Mitropolit Andrei Șaguna), Funarilor (str. Gh. Lazăr), Târgul Vitelor (zona actualii Săli Polivalente), Gh. Lazăr, Libertății, Mihai Viteazul (str. Gării), Dealul și str. Siechhof (str. Ștefan cel Mare), Str. Wallbaum (str. N. Titulescu), Tăbăcarilor, apoi cătunele Viilor, Rusu, Soromiclea și Șesul Albeștiului până la linia C. F. R., învecinat cu sectorul al doilea.¹¹

Pentru fiecare sector era desemnat un singur coșar cu dreptul de a exercita meseria de hornar, numai în sectorul specificat de inscripția de pe insigna din metal (6cm) – „*Hornarul Sectorului Nr.*”¹² Acesta trebuia să aibă, în mod obligatoriu, domiciliul în Sighișoara.

Brevetul de exercitare a meseriei de coșar se acorda doar persoanelor calificate în această meserie și care nu au fost condamnate „*pentru săvârșirea de crime incendiare, nu sunt bețivi și au purtare morală ireproșabilă.*”¹³ Ocuparea posturilor de hornari ai orașului Sighișoara se desfășura „*prin concurs sau prin licitație publică*, iar angajarea era făcută de primar, „*ținând seama de respectarea tuturor formelor legale*”.¹⁴

Condițiile înscrierii la concursul pentru ocuparea postului de hornar al orașului Sighișoara erau următoarele: cetățenia română și vârsta de 25 ani împliniți; pregătirea profesională în domeniu; absolvirea „*cel puțin*” a cursului primar; serviciul militar satisfăcut; „*o bună conduită morală*” și „*exercițiul deplin al drepturilor civile și plătite*”; Totodată candidatul trebuia să fie sănătos, să cunoască limba oficială a statului și să nu fie alcoolic.

În articolul 8 al Regulamentului se preciza faptul că *meșterii hornari* își vor angaja și plăti personal necesar pentru efectuarea lucrărilor de curățare a hornurilor, iar „*ucenicul sub durată uceniciei nu poate lucra decât sub supravegherea și în prezența patronului*”.¹⁵ Hornarul care era angajat în mod definitiv nu putea refuza prestarea serviciului sau să părăsească orașul fără acordul prealabil al autorității locale. În caz de incendiu era obligat să se deplaseze la locul unde a izbucnit focul.

Conform acestui Regulament la Sighișoara își desfășura activitatea o comisie pentru prevenirea incendiilor, din care făceau parte ajutorul de primar, comandantul pompierilor, șeful poliției, cei 5 hornari și șeful serviciului tehnic din primărie. Comisia

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem*, p. 3.

¹⁵ *Ibidem.*

„controla toate locuințele și situația edificiilor economice apropiate de hornuri, din punct de vedere al pericolului de incendiu, luând toate măsurile pentru prevenirea incendiilor.” Era întocmită și o listă cu numărul exact al hornurilor din oraș.

Regulamentul impunea obligativitatea ca hornarii și angajații lor să se poarte „cuvios față de proprietarii și chiriașii edificiilor” respectiv să lucreze „cu multă grijă pentru a nu le cauza stricăciuni.”¹⁶ Evidența lucrărilor efectuate era consemnată într-un registru, iar executarea lor era certificată de către beneficiari prin semnătură. Coșurile care erau defecte și susceptibile a provoca incendii erau înscrise într-un raport al hornarului care îl înainta primăriei. Aceasta constata cele semnalate și „punea în vedere proprietarului să repare hornul.” Refuzul reparării sau curățării coșurilor era dovedit printr-un proces verbal semnat de hornar și de către un delegat al primăriei. Mai apoi urma procedura contravențională.

Articolul 14 din Regulament indica taxele încasate direct de către coșar pentru curățatul hornurilor. Ele se împărțeau în două categorii. În prima categorie era inclusă curățarea propriu-zisă a hornurilor. Pentru stabilirea cuantumului taxei (între 4 și 6 lei) se ținea seama de numărul de etaje prin care trecea hornul. În a doua categorie erau incluse taxele pentru curățarea mașinilor de gătit, a sobelor de fier, a sobelor de teracotă și a celor de porțelan, a sobelor de baie (între 3,50 și 5 lei).¹⁷ Chiar dacă proprietarii caselor își curățau coșurile cu alți hornari, tot aveau obligativitatea achitării taxelor către hornarul de sector, deoarece numai acesta era responsabil în mod direct de curățarea și controlul lor.

În perioada octombrie-aprilie coșurile erau curățate în fiecare lună, iar între lunile mai-septembrie erau curățate doar hornurile care erau folosite. Hornurile utilizate atât ziua cât și noaptea erau curățate de două ori pe lună. Coșurile locuințelor și birourilor care foloseau gazul metan erau verificate o singură dată pe an, iar cele industriale erau controlate și verificate după necesitate, dar de cel puțin 2 ori pe an.

În finalul său *Regulament pentru organizarea hornăritului în orașul Sighișoara* arăta pedepsele la care erau supuși cei care nu respectau aceste reglementări, amendă de la 100 la 10.000 lei¹⁸ sau închisoare în caz de insolvență.

Al doilea regulament pe care dorim să îl prezentăm se intitulează *Regl ament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor de stradă și de casă pe teritoriul orașului Sighișoara*.¹⁹ Reglementările cuprinse în 5 părți și 15 articole au fost votate în ședința consiliului local din 24 februarie 1937.

Primăria orașului Sighișoara era responsabilă de menținerea curățeniei străzilor și a piețelor publice, de dezapezirea acestora și de transportarea gunoaielor menajere și a celor de pe străzile orașului. Serviciul economic sau antreprenorul angajat executa măturarea străzilor și piețelor, transportul gunoaielor, stropirea străzilor cu apă și dezapezirea.

Articolul 3 al Regulamentului menționa obligația proprietarului sau a chiriașului care folosea partea imobilului situată spre stradă, la parter, de a curăța zilnic trotuarul

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 4

¹⁸ *Ibidem*. Cuantumul amenzii era calculat la nivelul leului din anul 1936.

¹⁹ *Regulament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor de stradă și de casă pe teritoriul orașului Sighișoara în Buletinul Oficial al Județului Târnava Mare*, nr. 10, Sighișoara, 13 aprilie 1937, pp. 1-3. Mai departe abreviat *Regl ament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor*.

din fața casei, vara până cel mai târziu la ora 7 (dimineața!), iar iarna până la 7.30. Vara trotuarele erau stropite zilnic cu apă înainte de măturare.²⁰ Iarna curățarea zăpezii și a gheții era tot în sarcina proprietarilor imobilelor în fața cărora se aflau trotuarele.

A treia parte a reglementărilor viza transportul gunoaielor menajere casnice, care pentru centru orașului era asigurat în mod obligatoriu de către întreprinderea orașului. Zonele limitrofe au fost incluse și ele mai apoi, printr-o hotărâre a consiliului local. Transportul obligatoriu al gunoaielor era executat pe toate străzile din Cetate, din P-ța Unirii și de pe străzile: Cetății, Turnului, A. Mureșanu, Regele Ferdinand, Podului, Hayn, Galtberg, Gen. Grigorescu, Gen. Dragalina, Eisenburger, St. O. Iosif, Azilului, Mică, Ilarie Chendi. Pe celelalte străzi ale orașului transportul gunoaielor era „*facultativ*”.²¹ Prin această reglementare, în categoria „*gunoaielor de casă*” erau incluse gunoaiile provenite de la curățarea locuințelor, pivnițelor, curților, birourilor și prăvăliilor. Erau excluse de la transport molozul și zăpada din curți, gunoaiile din grajduri și grădini, animalele moarte și deșeurile industriale. Gunoiul era colectat și transportat cu ajutorul căruțelor antreprenorului. Cel care transporta gunoiul avea obligația de a merge „*din poartă în poartă*” și de a-și anunța prezența în fața casei prin sunetul unui clopoțel. Aștepta timp de trei minute pentru a putea veni omul cu gunoiul la poartă, iar dacă nu apărea nimeni își continua drumul mai departe.

La articolul 12 se arată că „*în părțile de cartier unde nu este introdus transportul gunoaielor de casă de către oraș... depozitarea gunoaielor se poate face în gropi de gunoi, ce se vor construi numai după planurile și autorizația elaborată de serviciul tehnic și sanitar al orașului.*”²²

Regulamentul avea și o parte interesantă de interdicții. Printre acestea se numărau: scoaterea și depozitarea pe străzi și trotuare a diverselor materiale și mărfuri, a meselor, grătarelor, butoaielor și atârănarea pe ziduri a mărfurilor; aruncarea sau depozitarea pe străzi, trotuare sau guri de canale a resturilor din gospodărie și a gunoaielor de orice fel; nu era permis nimănui a-și satisface necesitățile fiziologice pe străzi și în piețe publice; era interzisă scuturarea în stradă sau pe ferestre și balcoane a obiectelor casnice, a covoarelor; era interzis „*a se deshăma și a da hrană vitelor de la căruțe pe străzile și în piețele orașului, decât în locurile anume stabilite pentru aceasta.*”²³

Ultima parte a *Regulamentului pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor de stradă și de casă pe teritoriul orașului Sighișoara* includea sancțiunile pentru cei care nu respectau dispozițiile din regulament. Contraveniențelor li se aplica o amendă cuprinsă între 100 și 1000 de lei,²⁴ constatarea contravenției fiind făcută de către agenții poliției sau de funcționarii administrației locale. Se mai specifica la articolul 15 că „*în caz de insolvabilitate amenda se va transforma în prestațiune în muncă, iar în caz de refuz de executare în închisoare, care nu poate fi mai mare de 15 zile.*”²⁵

²⁰ *Regulament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor*; p. 1.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, p. 2.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Dorim să precizăm că de-a lungul perioadei interbelice leul s-a devalorizat foarte mult. Conform lucrării semnate de Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947*, Vol. III, *Monedă-Credit-Comerț-Finanțe publice*, București, Ed. Academiei Române, 2000, pp. 18-19, leul a avut următorul coeficient de depreciere față de anul 1913 (etalonul leu aur): 1918-depreciere de 3,56%; 1920-10,58%; 1921-17,15%; 1922-28,52%; 1923-40,14%; 1925-40,24%; 1927-32,26%; 1928-31,58%. Legea monetară din anul 1929 a stabilit oficial deprecierea pe care o suferise leul la 32,22%. După criza economică 1929-1933, leul a continuat să se devalorizeze, ajungând în 1936 la o devalorizare de 38%.

²⁵ *Regulament pentru curățarea străzilor și pentru transportul gunoaielor*; p. 2.

Cele două regulamente din perioada interbelică pot constitui pentru Sighișoara două elemente definitorii pentru consolidarea profilului urban al aşezării. Oraşul a fost racordat la reţeaua de gaz metan abia în data de 11 august 1936.²⁶ Gazul a fost distribuit prin intermediul *Societăţii Naţionale de Gaz Metan (SONAMETAN)* şi a fost întrebuiţat atât în industria oraşului cât şi de consumatorii casnici pentru iluminat, încălzit sau gătit. Randamentul noului combustibil folosit a fost mai mare; 1m³ de gaz a înlocuit 1kg de păcură sau 1,70kg de cărbuni de Petroşani sau 6kg de lemne.²⁷

Datorită diversificării folosirii combustibililor în industrie şi pentru uzul casnic, un regulament precum cel pentru organizarea coşăritului în oraş a fost indispensabil pentru siguranţa vieţii cetăţenilor şi pentru prevenirea incendiilor. Precizarea obligativităţii curăţării hornurilor şi declararea acesteia din urmă ca fiind de interes public a sporit şi mai mult însemnătatea unui astfel de regulament pentru evoluţia oraşului Sighișoara.

Cel de al doilea regulament, aflat în analiza noastră, privind curăţarea străzilor şi transportul gunoiului stradal şi menajer s-a înscris într-o serie de măsuri care au vizat sănătatea locuitorilor, respectiv păstrarea imaginii unui oraş curat şi îngrijit în perioada interbelică.

Prin cele două regulamente din anii 1936-1937 am putut identifica câteva componente valoroase ale vieţii urbane, ilustrată atât de pregnant de realitatea cotidiană interbelică.

TWO REGULATIONS FROM INTERWAR SIGHIȘOARA (Summary)

The author of this article presents and examines two regulations from interwar Sighișoara. These were approved by the local council, between 1936-1937, during the first Romanian administration of the town. Sighișoara was led and managed from its foundation (13th Century) until 1934 by the Saxons. The first regulation referred to chimney cleaning and the second to streets cleaning and garbage transport from the streets and from the houses of the inhabitants of the city.

The regulation for chimney cleaning from 1936 had 22 articles and it was very important for the safety and protection of the city against fire. The second regulation had 15 articles, in which we could find that the City Hall was responsible for maintaining streets and squares clean, for snow removal of these and for transporting the household waste and from the streets.

It could identify valuable components of urban life in the two regulations from 1936-1937. Sighișoara, like others towns from interwar Transylvania, has undergone through an irreversible process of transformation and change of social structures with long-term consequences.

Cuvinte cheie: regulament, Sighișoara, Transilvania, oraş, perioada interbelică.

Keywords: regulation, Sighișoara, Transylvania, town, interwar period.

²⁶ Lucian Giura, *Contribuţii la istoria gazului metan din România*, Sibiu, Ed. Universităţii „Lucian Blaga”, 1998, p. 113.

²⁷ *Monografia Judeţului Târnava Mare*, Sighișoara, Tipografia Miron Neagu, 1943, p. 313.